

Józef NAUMOWICZ, *Cztery przyjscia Pana*, Poznań: W Drodze 2007, ss. 268.

Niewątpliwie zbyt mało jest w języku polskim pozycji, które przekraczają wąski horyzont jednej tylko teologicznej dziedziny. Wydaje się, że współczesnej teologii może zagrażać zjawisko izolacji poszczególnych dyscyplin. Praca ks. Józefa Naumowicza napisana przystępnym językiem skierowana jest nie tylko do specjalistów patologów, ale także do szerokiego grona czytelników. W szczególności może zainteresować studentów dogmatyki dzięki połączeniu wnikliwych teologicznych pytań z tekstem Ojców Kościoła. Studiującym dogmatykę brakuje krótkich i łatwo dostępnych w języku polskim tekstów patrystycznych, ułożonych tematycznie. Do chlubnych wyjątków należą m.in. prace z trynitologii¹¹, teologii Eucharystii¹² czy mariologii¹³. Także w wielu podręcznikach dogmatyki przy omawianiu teologii Ojców Kościoła brakuje krótkich cytatów a występuje nadmiar komentarza.

Recenzowana książka stanowi antologię tekstów Ojców Kościoła, tekstów ułożonych tematycznie i zaopatrzonych w komentarz. Fragmenty są krótkie, dzięki czemu można zarysować szerszą panoramę spojrzeń. Oczywiście zawsze w tego typu pracach pozostają dylematy, jak obszerny fragment zamieścić i które fragmenty ostatecznie wybrać. Dużą pomocą służą zamieszczone pod spodem przypisy, umieszczone na końcu indeks autorów i nota bibliograficzna informująca o polskich przekładach.

Praca poświęcona jest przyjściom Pana, czyli szczególnym doświadczeniom obecności Boga. Ukazuje cztery takie doświadczenia: Wcielenie, Paruzję, przyście środkowe dokonujące się obecnie w sposób ukryty poprzez sakramenty i życie Kościoła a także szczególne doświadczenie obecności Boga przed narodzeniem Chrystusa. Zaletą takiego spojrzenia jest ujęcie historiozbowcze łączące tajemnice omawiane oddzielnie w poszczególnych traktatach teologicznych.

Książka ukazuje związek teologii z liturgią. Wyjaśnia sens chrześcijańskiego adwentu odwołując się w oryginalny sposób zarówno do zasad gramatyki jak i do świeckich doświadczeń (s. 8n). Przypomina adwentowe antyfony układające się w akrostychach *ERO CRAS* i zawarte w nich niecierpliwe oczekiwanie (s. 14n).

Możemy znaleźć tutaj wyjaśnienie podstawowych zasad egzegezy patrystycznej z jej pragnieniem odkrywania w Biblii całego Chrystusa działającego dzisiaj, z aktualizacją orędzia bi-

---

¹¹ Por. M.-A. VANNIER, *Trójca Święta tajemnica jedności. Teksty z Tradycji*, wyd. polskie przygotowali i rozszerzyli J. Naumowicz i M. Starowieyski, Warszawa 2000.

¹² Por. *Eucharystia pierwszych chrześcijan. Ojcowie Kościoła nauczają o Eucharystii*, red. M. STAROWIEYSKI, Kraków 1987; *Ojcowie Kościoła Wschodniego o Eucharystii*, red. M. STAROWIEYSKI, Katowice-Ząbki 2005.

¹³ Por. *Teksty teologiczne. Mariologia*, red. F. COURTH, red. edycji polskiej E. ADAMIAK, Poznań 2005.

blijnego, z nakierowaniem lektury na spotkanie z Bogiem, z odczytywaniem całego Pisma w świetle tajemnicy Chrystusa (s. 9n).

Autor łączy teologię z doświadczeniem duchowym, modlitwą, szukaniem Boga. Takie mądrościowe spojrzenie na teologię wydaje się szczególnie cenne. Wartościowe wydaje się podkreślanie znaczenia kategorii piękna w opisie osoby Zbawiciela (ss. 63, 121nn). Z punktu widzenia dyskusji o historii sakramentu pokuty pomocne wydają się teksty o wyznaniu grzechów (ss. 220-223) czy codziennej pokucie (s. 241).

Na uwagę zasługuje podjęcie tematu istnienia Kościoła i chrześcijan przed Wcieleniem Chrystusa (s. 56nn). Ukazany zostaje obraz Syna Bożego ukazującego się ludziom przed Wcieleniem i cierpiącego w wielkich postaciach Starego Testamentu (s. 35nn). Być może we współczesnych podręcznikach chrystologii i soteriologii zbyt mało obecne jest starotestamentalne oczekiwanie na Zbawiciela. Prorocy uczą nas właściwie ukierunkowanego pragnienia zbawienia skierowanego ku Mesjaszowi.

Istotne jest zwrócenie uwagi na uniwersalizm zbawienia i nauczanie Ojców o możliwości zbawienia pogan (s. 94). Chrystus samotnie zstępujący do otchłani, by stworzyć wspólnotę świętych może nam pomóc zrozumieć powiązanie tego, co jednostkowe i wspólnotowe (s. 111). Pan ukazany jest jako źródło nowości, która się nie starzeje i dzięki któremu dokonuje się Nowe Przymierze i odnowienie człowieka (s. 81nn) Widzimy motyw Wcielenia (s. 79). Cenne wydają się proste wyjaśnienia biblijnego pojęcia ciała, Wcielenia (s. 71n) czy przedziwnej wymiany (s. 79). Ojcowie ukazują także reakcję człowieka na tajemnicę Wcielenia poprzez zdziwienie, radość, zachwyt i dziękczynienie.

Wskazuje autor na różne wymiary przyjścia środkowego dokonującego się wewnątrz w ludzkiej duszy. Chrystus przychodzi w sakramentach świętych, a szczególnie pod eucharystycznymi postaciami, w Piśmie Świętym, we wspólnocie Kościoła, w drugim człowieku, szczególnie cierpiącym (s. 140). Zostaje podjęty przejmujący biblijny i patrystyczny obraz pukania do serca (s. 152nn). Kościół stanowi kontynuację obecności Boga, jaka zaczęła się we Wcieleniu (s. 133).

Spojrzenie na ostateczne przyjście Pana pełne jest ufności i nadziei, ale nie jest wolne także od lęku o zbawienie. Pierwsi chrześcijanie uczą nas pragnienia życia wiecznego. W książce ks. Naumowicza warto zwrócić uwagę na opisy śmierci świętych: pustelnika Agatona, św. Ambrożego, Augustyna, Antoniego, Jana Chryzostoma, Bazylego, Makryny, Benedykta (s. 225nn).

Z punktu widzenia części studentów brakuje chyba związłego słowniczka najważniejszych pojęć teologicznych. Być może są czytelnicy, dla których samo pojęcie Wcielenia pozostaje nieznanne. Chyba także ułatwiłoby lekturę częstsze stawianie pytań. Dużą pomocą w korzystaniu z książki byłby indeks rzeczowy i osobowy.

Podsumowując, we wspomnianej pracy można dostrzec znaczące wsparcie dla studentów i wykładowców różnych traktatów dogmatycznych, patrologii, bibliistyki czy teologii życia wewnętrznego.

Ks. Grzegorz BACHANEK